

O'ZBEK TILINING TARAQQIYOTI

*Andijon davlat chet tillari instituti
Roman-german va slavyan tillari fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti nemis tili yo'nalishi
101-guruh talabasi **Rahimjonova Gavharoy Umidjon qizi**
Ilmiy maslahatchi: **Kabulova U.S.***

Annotatsiya: O'zbek tilining rivojlanishi haqida maqola o'zbek tilining tarixiy ildizlari, bugungi kundagi holati va kelajakdagi istiqbollari yoritadi. Unda o'zbek tilining adabiy rivoji, lotin yozuviga o'tish jarayoni va davlat tili sifatidagi o'rni ko'rib chiqiladi. Shuningdek, globallashuv va texnologiyalar ta'siri, ilm-fan va madaniyat sohasidagi o'zgarishlar haqida ham so'z boradi. Xalqaro miqyosda tilning ahamiyati oshib borayotgani ta'kidlanadi. Maqola o'zbek tilini kelajakda yanada rivojlantirish zarurligini qayd etadi.

Kalit so'zlar: o'zbek tili, rivojlanish, adabiy til, lotin yozuvi, globallashuv, texnologiyalar, madaniyat, davlat tili, xalqaro miqyos, kelajakda rivojlanish.

РАЗВИТИЕ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация: Статья о развитии узбекского языка проливает свет на исторические корни узбекского языка, его современное состояние и перспективы на будущее. Рассматривается литературное развитие узбекского языка, переход на латиницу, его роль как государственного языка. Также говорится о влиянии глобализации и технологий, изменениях в сфере науки и культуры. Подчеркивается, что значение языка возрастает на международном уровне. В статье отмечается необходимость дальнейшего развития узбекского языка в будущем.

Ключевые слова: узбекский язык, развитие, литературный язык, латиница, глобализация, технологии, культура, государственный язык, международный масштаб, будущее развитие.

DEVELOPMENT OF THE UZBEK LANGUAGE

Abstract: The article about the development of the Uzbek language sheds light on the historical roots of the Uzbek language, its current state and future prospects. It examines the literary development of the Uzbek language, the transition to the Latin script, and its role as the state language. It also talks about the impact of globalization and technology, changes in the field of science and culture. It is emphasized that the

importance of the language is increasing at the international level. The article notes the need for further development of the Uzbek language in the future.

Key words: *uzbek language, development, literary language, Latin script, globalization, technologies, culture, state language, international scale, future development.*

Bizga ma'lumki o'zbek tili aynan shu mukammal holatdagi o'zbek tiliga aylanishi uchun minglab chig'iriqlardan o'tgan. O'zbek tilining shakllanishi, ya'ni qadimiy ildizlari uzoq o'tmishlarga borib taqaladi. Tilimizning hozirgi fonetik, leksik, morfologik, grammatik jihatdan yuksak holatga kelishi uchun bizga ming yillar kerak bo'lgan. Bizning bebaho adibimiz Cho'lpon aytgandek "Til yashasa millat yashaydi"¹.

O'zbek tili bugungi ko'rinishiga kelgunga qadar juda katta tarixiy taraqqiyot bosqichini bosib o'tgan. O'zbek tili qadimgi turkiy til, eski o'zbek tili hamda hozirgi o'zbek tili kabi bosqichlarga bo'linadi. Turkiy til rivojida bobokalonlarimiz asarlari katta ahamiyatga ega².

Qadimgi turkiy til. Ushbu bosqich V-XI asrlarga tegishli. Turklar Sirdaryo, Amudaryo va Zarafshon qirg'oqlari bo'ylab hind-eron qabilalari aholisini asta-sekin chiqarib yuborishgan. Aloqa vositasi qadimgi turkiy til bo'lib, uning asosida keyinchalik ko'plab Osiyo tillari paydo bo'lgan. Bugungi kunda qadimgi turkiy yozuvning faqat o'sha davrga tegishli madaniy yodgorliklarda tasvirlangan qismlari mavjud.

Qadimgi o'zbek tili. Ikkinchi bosqich XI-XIX asrlarga to'g'ri keladi. Shu vaqt ichida o'zbek tili ko'plab qo'shni tillar ta'sirida rivojlandi. Tilning hakllanishiga birlashgan va rivojlangan adabiy tilni yaratgan shoir Alisher Navoiy ulkan hissa qo'shdi. Bu shaklda u 19-asrning oxirigacha o'zgarishsiz ishlatilgan.

Hozirgi o'zbek tili. XX asrda zamonaviy o'zbek tilining shakllanishi boshlandi. Butun O'zbekiston aholisi tomonidan tan olingan Farg'ona lahjasi uning asosini tashkil etdi. Aholining aksariyati sartiya tili deb biladigan ushbu lahjada gapirishgan va uning karnaylari sartlar deb nomlangan. Etnik sartlar o'zbek xalqiga tegishli emas edi, ammo o'tgan asrning 20-yillarida "sart" so'zidan voz kechildi va mamlakat aholisi o'zbeklar deb nomlana boshladi. Adabiy til normalari yanada demokratiklashdi, bu esa uni ancha soddalashtirdi³.

Qadimgi turkiy til V-XI asrlarni o'z ichiga oladi. Turklar Sirdaryo, Amudaryo va Zarafshon qirg'oqlari bo'ylab hind-eron qabilalari aholisini asta-sekin chiqarib yuborishgan. O'sha davr aloqa vositasi qadimgi turkiy bo'lib, uning asosida

¹ <https://nauchniyimplus.ru>

² <https://2ndsun.uz>

³ <https://polito.uz>

keyinchalik ko‘plab Osiyo tillari paydo bo‘lgan. Hozirgi barcha turkiy tillari o‘zbek, uyg‘ur, ozarbayjon, usmonli turk, tatar, yoqut va boshalar uchun qadimgi turkiy til umumiy til (bobo til) sanaladi. Qadimgi o‘zbek tili bosqichi XI-XIX asrlarga to‘g‘ri keladi. Shu vaqt ichida o‘zbek tili qo‘shni xalqlar tillari ta'sirida, harbiy yurishlar ta'sirida boshqa xalqlardan so'zlar kirib kelishi sababli rivojlanadi. Tilimizning shakllanishiga adabiy tilimiz asosini yaratgan shoir, mutafakkir Alisher Navoiyning hissasi katta. Alisher Navoiy yaratgan adabiy til shakli XIX asrning oxiriga qadar saqlanib, o‘zgarishsiz foydalanib kelingan. Hozirgi ya'ni zaminaviy o‘zbek tili XX asrda shakllana boshlandi. O'zbek tili ana shunday tarixiy ildizlarning o‘tib chiqib, XX asrning 30-yillarida hozirgi o‘zbek adabiy tili shakliga kirgan. Hozirgi davrga kelib bir qancha xorijiy davlatlar bilan do‘stona aloqalar o‘rnatgan. Bular o‘zbek tilining leksikasida ko‘plab so‘zlarning o‘zlashishiga, tilimizning boyishiga sabab bo‘lmoqda.

O‘zbek tilining xalqaro maqomini yuksaltirish va jahon hamjamiyatidagi nufuzini oshirish, dunyo tillar tizimidagi o‘rnini mustahkamlash, bugungi globallashuv davrida ona tilimizni jahon maydonida keng targ‘ib etish ustuvor vazifalardandir⁴.

Hozirgi kunda ochiq manbalardan olingan ma'lumotlarga ko‘ra, O‘zbekistonda 24 millionga yaqin, Afg‘onistonda – 3 million, Tadjikistonda - taxminan 1 million, Qozog‘istonda – 500.000, Turkmanistonda – 350.000ga yaqin, Rossiyada – 300.000 kishi o‘zbek tilida so‘zlashar ekan⁵.

Internet saytlari:

1. <https://nauchniyimplus.ru>
2. <https://2ndsun.uz>
3. <https://polito.uz>
4. <https://cyberleninka.ru>
5. <https://tsuull.uz>

⁴ <https://cyberleninka.ru>

⁵ <https://tsuull.uz>